

"אל תוותר"

לאור דמותו של רב סמל עומר ביתן ז"ל

כתיבת מערך השיעור: פני חיזי - רשת אמי"ת

קהל יעד: כיתות י"א-י"ב | משך זמן: 45-50 דקות | עזרים: דף מקורות מודפס, פתקים, סטיקרים "אל תוותר".

חלק א': מבוא - רציונל פדגוגי (למורה)

שם הנופל: רב סמל עומר ביתן ז"ל.

הציטוט המלווה (הסטיקר): "אל תוותר".

רציונל פדגוגי ("מהמיתוס אל האנושי"): עומר לא מוצג רק כגיבור שנפל בקרב, אלא כצעיר שלא התפשר על בינוניות בחיי היומיום – בכדורסל, בצופים ובשאיפותיו. הפיכת "אל תוותר" מסיסמת קרב כללית להחלטה יומיומית מול פחד ועצלנות.

מטרות השיעור:

- חיבור רגשי: הכרת דמותו של עומר דרך פרטים אנושיים (הנחישות, ההדרכה, ואפילו כתיבת צוואתו בגיל 18).
- הקניית ידע והגות: הבנת ההבדל העמוק בין "חמלה עצמית" ל"ויתור עצמי", וההכרה שעצלנות היא כוח אקטיבי הנובע מפחד.
- בירור זהות: בירור אישי של התלמיד – היכן אני מוותר/ת לעצמי ומדוע?
- אחריות למעשה: התחייבות לצעד מעשי של אי-ויתור וכתיבת מכתב למשפחת ביתן.

רקע על הדמות (תמצית למורה): עומר, בן בנימינה, נער דעתן ששאף למצוינות, מדריך בצופים ושחקן כדורסל. שירת כמפקד וסמל מחלקה בגבעתי ודחף עצמו לקצה. אהב את המדינה ותכנן ללמוד משפטים ולהקים משפחה עם בת זוגו, נועה. נפל ב-14.10 מפיצוץ פצמ"ר בקיבוץ נירים עם סיום תורנות שמירה.

חלק ב': מהלך השיעור

1. הטבעת הרגשית: "הניצוץ" (10 דקות)

מטרה: יצירת עניין ראשוני וחיבור ללב.

פעילות פתיחה (טריגר): המורה חושף פרט מטלטל ויוצא דופן מחייו של עומר: "בגיל 18, עוד לפני הגיוס, עומר ישב וכתב את צוואתו. הוא תיאר בדיוקנות איך תיראה הלוויה שלו, אילו חולצות ילבשו החברים, ביקש שיביאו דגל ישראל ובקבוק טקילה לשתות סביב הקבר".

שאלות לשיח במליאה:

- מה גורם לנער בן 18 לתכנן את הלוויה של עצמו?

- האם זה מעיד על פחד מהמוות, או להפך – על הסתכלות למציאות בעיניים בלי לוותר ובלי לברוח מהקושי?

2. טבעת הערך והלימוד: "לב השיעור - הגרעין הלמדני" (15 דקות)

מטרה: לימוד מעמיק של ה"סטיקר" והפרשנות ההגותית.

הצגת הסטיקר: "אל תוותר" – משפט שנשמע פשוט, אך דורש העמקה.

לימוד הפרשנות (בחברותות/קבוצות קטנות): קריאת קטעים מתוך הפירוש של הרב שי פירון וג'קי שימל בספר "פרקי בנים" (קטעי הלמידה מובאים בנספח, בחלק ג' בסיום המערך).

ניתוח מושגים לדיון:

- **חמלה מול אכזבה:** הפירוש טוען שוויתור לעצמנו נתפס לפעמים כ"הכלה" או "אהבה עצמית", אבל הוא למעשה שחיקה של הזהות שלנו. מתי ויתור הוא "לדעת מתי לנוח" ומתי הוא הרסני?
- **סוד העצלנות:** אנו נוטים לחשוב שעצלנות היא חוסר מעש ("לא בא לי"). הטקסט מחדש: "עצלנות היא פעולה אקטיבית... שמניעים אותה דפוסי חשיבה הגנתיים... בשל פחד ורתיעה מחדשנות". על איזה פחד העצלנות שלנו שומרת עלינו? (פחד מכישלון, פחד מאכזבה).
- **שאלת העמקה מול מקור השראה:** קריאת הציטוט של תומאס אדיסון: "רבים מכישלונות החיים הם אנשים שלא הבינו כמה קרובים הם היו להצלחה כשוויתרו". איך זה מתחבר לעומר, ש"לא התפשר על בינוניות"?

הסבר מושגים:

- **פיתוי השקט:** כינוי למחשבות המחלישות שמגיעות דווקא מתוך עייפות וייאוש, ושנראות באותו רגע כמחשבות "הגיוניות" שנועדו להגן עלינו מכישלון נוסף.
- **דבקות במטרה:** מיקוד וחתיירה מתמדת לקראת השגת היעד, חרף כל הקשיים והמכשולים שבדרך (בניגוד לויתור או להסחת דעת).
- **עלות השחר (כמטאפורה):** נקודת המפנה והתקווה. הרגע שבו המשבר מסתיים ומתחילה צמיחה, לרוב מגיע אחרי נקודת השפל הנמוכה ביותר.

שאלות הבנה:

- כיצד מתארים הכותבים את הדרך שבה מגיע פיתוי ה"וויתור" אל האדם, ולמה הוא כל כך מסוכן?
- מהו "חוק הברזל" שעליו מדברים הכותבים ביחס להצלחות גדולות?

שאלות העמקה:

- מתי עקשנות פוסקת להיות "דבקות במטרה" (אל תוותר) והופכת להיות חוסר הקשבה למציאות ולביקורת? איך יודעים להבחין ביניהן?
- מדוע פעמים רבות דווקא התחושה ש"הגיוני" ונוח להרים ידיים היא הסימן לכך שאנחנו קרובים לפריצת דרך?

3. טבעת הזהות: "איפה זה פוגש אותי?" (10 דקות)

מטרה: הפנמת הערך והפיכתו לחלק מעולמו של התלמיד.

פעילות זהות ("הכיס הפנימי"): תרגיל כתיבה אישי (לא להגשה). המורה מזמין את התלמידים להתבוננות כנה, ללא שיפוטיות:

- תחום אחד בחיים שבו אני מרגיש/ה שאני מוותר/ת לעצמי יותר מדי (לימודים, כושר, קשר חברתי, התנדבות) הוא: _____.
- האם מה שמנהל אותי שם, לפי מה שלמדנו, הוא באמת "עייפות", או שאולי זה "פחד מכישלון" שמתחפש לעצלנות?
- מה ההבדל הפנימי כשאני אומר/ת "אני לא יכול/ה" לבין "קשה לי, אבל אני מנסה"?

4. טבעת האחריות: "פשוט תעשו" (10 דקות)

מטרה: יציאה לפעולה.

הקריאה לפעולה (משימת עומר ל-24 השעות הקרובות): כל תלמיד בוחר פעולה אחת קטנה, צעד אחד שבו הוא מיישם את "אל תוותר" מחר בבוקר (למשל: לקום לאימון למרות העייפות, לגשת לשיחה קשה שדחיתי, להתמודד עם חומר לימודי מתסכל). עומר האמין במאמץ ולא ויתר לעצמו אפילו בהלוויה של עצמו – הוא מזמין אותנו להיות אקטיביים.

סיום השיעור: המורה מסכם: "עומר לא ויתר לעצמו, ועומר לא מוותר לנו". חלוקת סטיקרים "אל תוותר" לכל תלמיד.

5. משימה מעשית

בחירה בצעד אחד קטן של אי-ויתור ל-24 השעות הקרובות (התמודדות עם משימה שנדחתה, קימה לאימון, או התמודדות עם חומר לימודי מורכב) ודיווח קצר עליה במפגש הבא.

6. כתיבה אישית למשפחת הנופל

הנחיה למורה/תלמיד: התלמידים נכנסים לאפליקציה (או לדף המיועד) וכותבים מכתב קצר למשפחתו של עומר:

- מה למדתי מדמותו של עומר היום (על ההבדל בין עצלנות לפחד, על נחישות)?
- על מה אני מבטיח/ה לא לוותר השבוע לזכרו?
- מסר של תמיכה וחיבוק למשפחה.

חלק ג': נספח – דף מקורות מונחה ללמידה בחברותא

הסטיקר המלווה: "אל תוותר" / "אם תוותר לעצמך עכשיו אתה תוותר לעצמך כל החיים" (רב סמל עומר ביתן ז"ל)

מתוך הפירוש של הרב שי פירון וג'קי שימל (מתוך הספר "פרקי בנים"):

"הוויתור של האדם לעצמו יכול, בטעות, להתפרש בביטוי לאהבה עצמית, להכלה, לקבלת ה'אני' כפי מה ומי שהנני. אולם לא פעם הוויתור מבטא שחיקה של הזהות העצמית, של האמונה ביכולת לממש חלומות ושאיפות... הוויתור מהווה שחיקה הדרגתית של הזהות העצמית ושל היכולת לממש משמעות בעולם. במסכת אבות הציב רבי שמעון אתגר רב ערך, 'ואל תהי רשע בפני עצמך' – אל תחשוב שאין לך סיכוי. אל תוותר לעצמך, אל תוותר על עצמותך."

"טועים הם אלה הרואים בעצלנות תנועה פאסיבית, המשקפת העדר פעולה, מנוחה, שלווה. עצלנות היא פעולה אקטיבית... מה שמניע את העצלנות, בדרך כלל, הם דפוסי חשיבה הגנתיים, באלה שנלחמים על שימור המצב הקיים בשל פחד ורתיעה מחדשנות והתחדשות... עומר לא התעצל, לרגע. אפילו על הלווייתו חשב... כל חייו היו מסע, לכל רגע הייתה משמעות. עומר לא ויתר לעצמו, עומר לא מוותר לנו."

הסבר מושגים:

- **חמלה עצמית מול ויתור עצמי:** ההבחנה בין מנוחה והכלה מוצדקת בשל מגבלות הכוח, לבין ויתור שביסודו עומדת אכזבה ושחיקה של השאיפה לממש משמעות.
- **דפוסי חשיבה הגנתיים (עצלנות אקטיבית):** מנגנון פסיכולוגי שבו העצלנות אינה סתם עייפות, אלא אסטרטגיה המונעת מפחד מכישלון או מרתיעה מהתחדשות וממאמץ.

מקורות השראה נוספים מתוך הספר:

- **מקור השראה 1 (ספר משלי):** "על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב... מעט שנות מעט תנומות מעט חבק ידים לשקב, ובא מתהלך רישק ומחסר רישק באיש מגן."
- **מקור השראה 2 (תומאס אדיסון):** "החולשה הגדולה ביותר שלנו טמונה בויתור. הדרך הבטוחה ביותר להצליח היא תמיד לנסות רק פעם נוספת... רבים מכישלונות החיים הם אנשים שלא הבינו כמה קרובים הם היו להצלחה כשוויתרו."
- **מקור השראה 3 (ארנסט שקלטון):** "החיים אינם מתחילים מהצלחות קלות, אלא מבוססים על תבוסות גדולות."
- **מקור השראה 4 (נעם חורב):** "זה פשוט... יש חכה, יש פתיון, הכל קורה בזמן נכון... אני, תפקידי – להתיצב בדיוקנות, לזרק את החכה ולחכות בסבלנות."